

Батлав.....

УЛСЫН ШАЛГАЛТ - 2018

МОНГОЛ ХЭЛ-12

Аймаг / дүүрэг:
Сум
Сургууль:
Анги: Бүлэг:
Овог:
Нэр:

САНАМЖ, ЗӨВЛӨГӨӨ

- Шалгалт 80 минут үргэлжилнэ.
- Шалгалтын материал хоёр хэсэгтэй ба нэгдүгээр хэсэг нь унших чадвар сорьсон, хоёрдугаар хэсэг нь бичих чадвар сорьсон задгай хэлбэрийн даалгавраас бүрдэнэ.
- Даалгавар бүрийн хариултыг өгөгдсөн сул зайд бичиж тэмдэглэнэ.

Тасын суудал

Газарт ч тэнгэрт ч эртэй амьтан гэж бий. Тэр бол амьтны л заяа. Ёл хайрханы элгэн улаан асга тэр эртэй амьтны орон гэр, амин сүнс гэж хэлж болно. Энгэр ээвэрт нь шувууны сангас цайрч, өглөөний наранд голын дөл шиг дүрэлзэж байхыг хараад хүний хийморь сэргэнэ. Алтайнхаа хөх салхинд цоорын аялгуу татуулж байх нь бүр ч сайхан. Өвөө бид хоёр нэгэн хавар цаг Ёл хайрханыхаа бэлээр дөрөө харшуулж явлаа. Өвөөг маань уул шиг түшигтэй хүн гэж олны ярилцахыг би хэдэнтээ сонсчээ. Ийм сүрлэг сайхан уулын эзэн хүн уул шигээ байхаас ч яах вэ дээ гэхээс балчир миний сэтгэл хөөрнө.

Ёл хайрханы орой дээгүүр хэдэн бараан шувуу сүрт далавчaa ганц нэг дэвж, алгуурхан эргэлдэнэ. Чингэснээ буурал толгойтой том шувуу суудалдаа заларч, өд сөдөө маажин эрхэмсэж, алсын бараа хараачлан байснаа өгөрч цайсан яснуудаа их хадны элэг рүү ганц нэгээр нь түүж хаях нь харагдav. Өвөө мориныхоо жолоог татан түүнийг хэсэг ажсанаа,

- Ухаант амьтан үүр оромжкоо цэвэрлэж байна. Нас нь болж дээ хөөрхий гэдэг байна. Гэнэт надад шувуу хэд насалдаг бол гэсэн бодол төрлөө.

- Өвөө энэ шувуу танаас настай юу? гэвээс өвөө өврөөсөө дурангаа гарган шилийг нь арчих зуураа,

- Ах байлгүй яахав. Мөн ч эртэй сайхан амьтан байна шүү. Тэнгэртээ жаргаж төрсөн амьтан тэнгэрийнхээ уулыг цэвэрлэнэ гэдэг энэ. Буцах замаа цэвэрлэж байна гэж сүүрс алдav. Надад ч гэсэн нэгэн өрөвч юм шиг бодол төрлөө. Аливаа амьтан өөрийн гэсэн ёс жудагтайг тэгэхэд л хагас хугас ухаарсан санагдана. Одот тэнгэрийн доор эр бяр, даль жигүүрийнхээ хүчээр ертөнцийн эрээн барааныг туулж насаа элээсэн тэр амьтан тэр тас хэмээх сүрт шувуунд бас өөрийн амьдрах цаг, өрөөлийг бишрүүлж одох өдөр гэж байдаг аж.

Тасын суудал гэдэг тэнгэрийн диваажин гэсэн үг байдаг. Диваажин даа, яах ч аргагүй диваажин гэж өвөө бүр дотроо бишрэх аятай өгүүлэн нүдэнд нь усан хүрээ татааж байлаа. Хүн гэдэг ийм л ажгуу. Өөрийгөө бус өрөөлийг хайрлан дээдлэх тэр монгол ухааныг хүн гэдэг ус нутаг, уул хангай, унаган хүлэг, төрж өссөн нутгийнхaa даль жигүүртнээс ч бол олж жаргадаг байна. “Ай баян Алтай нэгэн халуун амиар дутах нь дээ” гэсээр өвөө дөрөө мултлан бууж гаанс тамхиа гарган нямбай нь аргагүй хутгаж хэтээ цахив. Өвөөгийн тамхины утаа Ёл хайрхан өөд алгуурхан мушгиж хөглөрөн мацна.

Өвөө дахин юу ч ярьсангүй хэсэг чимээгүйрхсэнээ “Явъя даа хүү минь” гэсээр босож хормойн цагаан өвсөө том гараараа нэгэнтээ гувэн, нэг их юманд яарсан мэт морио ташуурдан цогиуллаа. Гадаа бууж гэр орныхоо гадна төрх хот, хорооныхоо хог шавхайг аждаг мөнөөх л зангаараа бүхнийг тойруулан тогтоож харснаа гэртээ орлоо. Баруун хоймроо тухлан сууж малгайгаа аван авдар дээр тавьснаа,

- Долгоор хө, Ёл хайрханы өвгөн тас үүрээ цэвэрлэж байна даа” гэж үгээ зөөн өгүүлснээ “Тэнгэртээ халих нь ээ хөөрхий” гэсээр дахиад сүүрс алдav. Эмээ галынхaa өмнө чимээгүй хэсэг сууснаа босч тавиур дээрээс хувинтай сүү, цацал хоёроо барьсаар гарлаа.

Хурга ишиг тэсгээдэггүй нэвсийсан муу гайхал хэмээн үе үе бухимдаж суудаг өвөө, эмээ хоёр тэр нүгэлт амьтнаа сүүлчийн замд нь ийнхүү цагаан сүүний дээж өргөн үдэв ээ.

Өвөө эмээ бид гурав дуу муутайхан цайллаа. Өвөө үрчлээт духандаа бурзайх хөлсийг ханцуйгаараа нэгэнтээ шударснаа “Сайхан амьтны суудал нэг хэсэгтээ л эзгүйрч дээ” гэв. Эмээ “Харин ээ, харин хөөрхий” гэснээс өөр үг дуугарсангүй.

Өвгөн тас чухамдаа хэдийд суудлаа орхисны хэн мэдлээ. Ямар ч атугай манай нутаг нэг шувуугаар дутсан. Бас хэдэн хичнээн даль жигүүртнээр нэмэгдсэнийг ч хэн мэдлээ.

С.Пүрэв

НЭГДҮГЭЭР ХЭСЭГ. УНШИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

“Тасын суудал” амьтны амьдралын онцлогт хүндэтгэлтэй хандаж байгаа монгол ухааны тухай

өгүүлжээ. Эхийг дараах даалгаврын хүрээнд задлан шинжлээрэй.

[25 оноо]

1. Зохиолчийн сонгосон дараах үгийн утгыг тайлбарлаарай.

/6 оноо/

- Эртэй амьтан :
.....
- Өвгөн тас:
.....
- Уул шиг түшигтэй хүн:
.....

2. Дүрслэх ур маягт тохирох баримтыг эхээс олж бичээрэй.

/3 оноо/

Дүрслэх ур маяг	Жишээ баримтыг олж болох хэсэг	Өгсөн хэсгээс олсон жишээ баримт
Адилтгал	1-7-р мөр
Ихэсгэл	15-20-р мөр
Амьдчилал	25-31-р мөр

3. “Хурга ишиг тэсгээдэггүй нэвсийсан муу гайхал хэмээн үе үе бүхимдаж суудаг өвөө, эмээ хоёр тэр нүгэлт амьтнаа сүүлчийн замд нь ийнхүү цагаан сүүний дээж өргөн үдэв ээ.” гэсэн өгүүлбэрт ямар утга илэрч байна вэ? Тухайн утгыг яагаад сонгосон шалтгаанаа тайлбарлан бичээрэй.

/3 оноо/

Өгүүлбэрт илэрсэн утга:.....

Сонгож авсан утгаа тайлбарлах :.....

.....

4. Эхээс нас нь болж байгаа тас шувууг өрөвдсөн баримт гурвыг олоорой.

/6 оноо/

-
.....
-
.....
-
.....
-
.....

5. Дараах өгөгдлүүдийн алийг нь эхийн гол санаа гэж тодорхойлж байна вэ? Яагаад ингэж сонгосноо жишээгзэр нотолж бичээрэй.

/7 оноо/

- Ирж буцдаг нь хорвоогийн жам
- Шувуу хүртэл өөрийн амьдралын дэг жаягтай
- Байгаль хамгаалах нь бидний үүрэг

.....
.....
.....
.....
.....

ХОЁРДУГААР ХЭСЭГ. БИЧИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

Гол санаа болгож авсан өгөгдлөө өөрийн санаагаар баяжуулж, эргэцүүлсэн эх зохиож бичээрэй.
/Үгийн тоо 250-300/ /25 оноо/

ХОЁРДУГААР ХЭСЭГ. БИЧИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

Шувуудаар дамжин байгаль хамгаалах сэтгэлгээ нь өсдөг гэдгийг “Сая хүнийг нэгтгэсэн хоби” эхэд өгүүлсэн бол өөр ямар зүйл байгаль хамгаалах үзэл төлөвшүүлдэг болохыг ургуулан бодоод баримт мэдээлэл ашиглан гарчиг өгч, сонирхолтой эх зохион бичээрэй. Үгийн тоо 250-300 /25 оноо/

Засагч багш нарт зориулав